

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти магістр
з теми: «ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ
МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ»

Виконала: здобувачка вищої освіти
Освітньої програми Психологія
спеціальності 053 «Психологія»
заочної форми здобуття вищої освіти
Оксана ГАВРИЛЮК

Керівник:
Алла СІМКО
кандидат психологічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
загальної та практичної психології

Рецензент:
Олександр ГУДИМА
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної
психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....	7
1.1. Поняття емоційного інтелекту.....	7
1.2. Характеристика дітей з особливими освітніми потребами.....	20
1.3. Вплив особливостей розвитку на формування емоційного інтелекту.....	25
1.4. Психолого-педагогічні умови формування емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами.....	28
Висновки до 1 розділу.....	31
 РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....	33
2.1. Опис вибірки досліджуваних осіб.....	34
2.2. Методики дослідження.....	36
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	41
Висновки до 2 розділу.....	44
 РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	47
3.1. Переваги використання мультфільмів в освіті.....	48
3.2. Механізми впливу мультиплікації на емоційний розвиток.....	54
3.3. Методи та прийоми використання мультиплікації для розвитку емоційного інтелекту.....	58
Висновки до 3 розділу.....	62
 ВИСНОВКИ.....	64
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
 ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасній педагогіці та психології все більше уваги приділяється проблемі емоційного інтелекту, оскільки він є однією з найважливіших характеристик особистості, яка впливає на якість життя, соціальну взаємодію та успішність у різних сферах діяльності. Формування емоційного інтелекту стає особливо важливим у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, адже їхні специфічні труднощі у соціальній взаємодії, розумінні та регуляції емоцій ускладнюють процес їхньої адаптації до суспільства.

Стан наукової проблеми свідчить, що розвиток емоційного інтелекту як окремої галузі дослідження активно триває, але аспект використання специфічних методів, таких як мультиплікація, залишається недостатньо вивченим. Науковці зосереджують свою увагу на визначенні структури емоційного інтелекту, його складових, зв'язків із когнітивним розвитком та соціальною поведінкою. Дослідження у сфері інклюзивної освіти доводять важливість емоційної компетентності для подолання бар'єрів у навчанні дітей з порушеннями розвитку.

Значущість теми зумовлена необхідністю пошуку ефективних інструментів для розвитку емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами. Мультиплікація, завдяки своїй візуальній і емоційній привабливості, дає змогу залучати дітей до активного емоційного сприйняття та рефлексії. Персонажі, їхній емоційний стан та сюжети, які моделюють реальні соціальні ситуації, можуть стати дієвим інструментом для розвитку емоційної компетентності.

Підстави для розробки теми дослідження базуються на потребі розробки інноваційних підходів до формування емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами. Вихідні дані, отримані з наукових досліджень, практичного досвіду педагогів і психологів, підтверджують необхідність інтеграції нових технологій та інструментів у навчально-

виховний процес. Цей аспект особливо важливий у контексті переходу до інклюзивної освіти.

Одним із ключових аспектів успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами є їхній емоційний розвиток. Нездатність ефективно виражати, розуміти та регулювати власні емоції є суттєвим бар'єром для соціальної адаптації та навчання таких дітей. Емоційний інтелект стає основою для побудови міжособистісних стосунків, формування стійкості до стресів і розвитку навичок співпраці. Водночас мультиплікація як педагогічний інструмент має значний потенціал у вирішенні цих проблем, але її вплив на формування емоційного інтелекту досі залишається недостатньо вивченим. Це зумовлює потребу в комплексному дослідженні цього явища.

Мета дослідження – визначити ефективності використання мультиплікації як засобу формування емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі **завдання дослідження**:

1. Провести аналіз наукової літератури щодо поняття емоційного інтелекту та його значення для дітей з особливими освітніми потребами.
2. Вивчити особливості емоційного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.
3. Дослідити вплив мультиплікації на формування емоційного інтелекту у дітей.
4. Розробити рекомендації для педагогів і батьків щодо використання мультфільмів у навчально-виховному процесі.

Об'єкт дослідження – процес формування емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – використання мультиплікації як засобу формування емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовувались методи теоретичного та емпіричного дослідження:

- *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з досліджуваної проблеми та ін.;
- *емпіричні*: спостереження за поведінкою дітей у процесі перегляду мультфільмів; анкетування педагогів і батьків для визначення ефективності використання мультиплікації; експеримент для оцінки змін у рівні емоційного інтелекту дітей після використання мультфільмів у навчально-виховному процесі; методика «Тест на розпізнавання емоцій»; методика «Драбинка емоцій»
- *математичні*: методи статистичної обробки та аналізу емпіричних даних.

База дослідження. Дослідження проводилось на базі Інклюзивно-ресурсного центру Кам'янець-Подільської міської ради та у Кам'янець-Подільському ліцеї №3.

Наукова новизна дослідження. Робота є актуальною завдяки поєднанню сучасних методів розвитку емоційного інтелекту з використанням мультиплікації. Вперше зроблено акцент на впливі конкретних механізмів взаємодії дітей з мультфільмами, таких як емоційна залученість і моделювання соціальних ситуацій, на формування емоційних компетенцій у дітей з особливими освітніми потребами.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані педагогами, психологами та батьками для ефективного використання мультиплікації у навчально-виховному процесі.

Розроблені рекомендації сприятимуть удосконаленню методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, підвищуючи їхній емоційний інтелект і загальну соціальну адаптацію.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися та отримали схвалення на *XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи»* на пошану професора Шинкарюка А.І., 27 жовтня 2025 р., м. Кам'янець-Подільський, Україна.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлені у тезах:

1. Гаврилюк О.В. Психолого-педагогічні умови формування емоційного інтелекту у дітей з особливими потребами. *«Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» (на пошану професора Шинкарюка А.І.)* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 27 жовтня 2025 р. / за ред. Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2025. С.101–104.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 74 сторінки.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було спрямоване на вивчення особливостей формування емоційного інтелекту (ЕІ) у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) засобами мультиплікації. Результати роботи підтвердили актуальність та доцільність використання мультфільмів як потужного інструменту для розвитку емоційної компетентності дітей. Висновки ґрунтуються на аналізі теоретичних підходів, емпіричних даних і практичних методик, які були розглянуті в роботі.

1. Розвиток емоційного інтелекту є ключовим аспектом гармонійного особистісного та соціального розвитку дітей. Для дітей з ООП, які часто мають труднощі в емоційному та соціальному розвитку, ЕІ стає критично важливим для їхньої адаптації та інтеграції в соціум. Мультфільми, завдяки своїй доступності, емоційній насиченості та здатності моделювати різні ситуації, виступають ефективним засобом для формування таких навичок, як усвідомлення власних емоцій, емпатія, саморегуляція та соціальна взаємодія.

2. У першому розділі було висвітлено теоретичні основи формування емоційного інтелекту, зокрема: сутність і структура ЕІ, який включає усвідомлення емоцій, емпатію, саморегуляцію та соціальні навички; особливості емоційного розвитку дітей з ООП, які часто характеризуються затримками у формуванні емоційної сфери, низьким рівнем емпатії та труднощами у саморегуляції; психолого-педагогічні умови, які забезпечують успішне формування ЕІ, такі як емоційно сприятливе середовище, індивідуальний підхід та інтерактивні методи навчання.

3. Емпіричне дослідження, проведене в другому розділі, включало діагностику, експеримент та аналіз змін у рівні ЕІ у дітей з ООП під впливом мультфільмів.

На початковому рівні ЕІ виявлено низький рівень усвідомлення емоцій, емпатії та саморегуляції у дітей з ООП, що підтверджує необхідність використання спеціальних методик для розвитку цих навичок.

У дітей, які брали участь у заняттях із використанням мультфільмів, спостерігалось суттєве покращення показників ЕІ: здатність розпізнавати емоції (особливо базові емоції, як радість, смуток, страх, гнів); збільшення рівня емпатії через співпереживання персонажам мультфільмів; покращення соціальних навичок, зокрема співпраці та взаємодії з однолітками.

У контрольній групі, де заняття проводилися за стандартною програмою, суттєвих змін не зафіксовано, що підкреслює значущість мультфільмів у формуванні ЕІ.

4. Практичні методи використання мультфільмів: обговорення сюжетів мультфільмів – цей прийом допомагає дітям аналізувати емоції персонажів, їхні дії та мотиви; рольові ігри – розігрування сцен із мультфільмів дозволяє дітям практикувати соціальні взаємодії, вирішення конфліктів і співпрацю; творчі завдання – малювання, створення коміксів і моделювання ситуацій сприяють розвитку уяви та емоційного самовираження; моделювання соціальних ситуацій – завдяки сюжетам мультфільмів діти вчаться співпрацювати, долати конфлікти та будувати довірливі відносини.

Розроблені методики сприяють розвитку ЕІ у дітей і можуть бути легко інтегровані у роботу педагогів і батьків.

5. На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації для педагогів і батьків щодо використання мультфільмів у роботі з дітьми:

- Вибирати мультфільми з яскраво вираженим емоційним змістом і позитивними прикладами поведінки персонажів (наприклад, «Головоломка», «Зоотрополіс», «Вверх», «Корпорація монстрів»).
- Проводити обговорення побачених сюжетів, акцентуючи увагу на емоціях персонажів, причинах їхніх дій і наслідках.
- Використовувати мультфільми для моделювання соціальних ситуацій, які діти можуть відтворювати у групових іграх чи завданнях.
- Заохочувати творчість дітей через малювання, написання альтернативних сюжетів або створення власних історій.

- Використовувати мультфільми як частину інтегрованих занять, доповнюючи їх іншими методами навчання.

6. Проведене дослідження показало ефективність мультфільмів для формування емоційного інтелекту у дітей, проте ця тема потребує подальшого вивчення. Перспективними напрямками є:

- Розробка адаптованих мультфільмів для дітей із різними типами порушень (РАС, СДУГ, порушеннями слуху тощо).

- Вивчення довготривалого впливу використання мультфільмів на розвиток ЕІ.

- Інтеграція мультфільмів із іншими інноваційними методиками навчання, зокрема цифровими технологіями.

Дослідження підтвердило, що мультфільми є ефективним засобом для формування емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки інтерактивним методикам використання мультфільмів у навчально-виховному процесі вдалося покращити рівень усвідомлення емоцій, емпатії, саморегуляції та соціальних навичок у дітей. Отримані результати можуть бути використані в практичній роботі педагогів, психологів і батьків, що сприятиме гармонійному розвитку дітей та їх успішній адаптації до соціального середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. Н. Емоційний інтелект як фактор розвитку особистості. Кив : Логос, 2018. 256 с.
2. Басюк З. Емоційний інтелект у дітей з особливими потребами. Міжнародний журнал наукових досліджень. Вип. 2, 2012. С. 63–64.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : вибрані наукові праці (Т. 2). Чернівці : Букрек, 2015. 640 с.
4. Білоус І. Емоційний інтелект як чинник успішної соціалізації дітей з ООП. Психологія і суспільство. №4, 2020. С. 85-91
5. Білавич Г., Пантук Т., Крайник У., Петруняк М. Інтерактивні засоби навчання як чинник комунікативного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка : Молодь і ринок, 2023. С. 7–12.
6. Борисенко К., Бадер С. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. № 2(45), 2019. С. 27–32.
7. Борисенко К., Бадер С. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота, 2021. С. 48–52.
8. Буський І. Розвиток емоційного інтелекту у дітей : теорія і практика, 23020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://busk.in.ua>.
9. Веремчук, А., Хом'як, О. Інноваційні технології навчання дітей з особливими освітніми потребами. Збірник наукових праць : Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. № 1 (5). Умань : Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021. С. 71–78.
10. Виспінська Н. Розвиток емоційного інтелекту як передумова формування іншомовної комунікативної компетентності в дітей з особливими освітніми потребами. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія :

Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Ужгородський університет, 2020. С. 73–78.

11. Вовченко О. А. Концептуалізація феномену емоційного інтелекту підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку : монографія. Київ : ПП «ЮНІСОФТ», 2021. 450 с.

12. Волік Н. М. (2021). Окремі аспекти роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Вісник НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. № 17. Чернігів, 2021. С. 45–52.

13. Всеосвіта. 27 мультфільмів для роботи асистента вчителя, вчителя і психолога. Мульт-терапія в допомогу!, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua>.

14. Гавриш О. В Інклюзивне навчання в Україні. Психолого-педагогічні аспекти. Київ : Педагогічна думка, 2017.

15. Гладун Л., Жаркова І. Емоційний інтелект та його формування у старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. № 3. Вінниця : Вінницька академія безперервної освіти, 2020. С. 112–118.

16. Голота А. С. Добірка щирх книжок. Розвиток емоційного інтелекту в дитини. № 11–12. Київ : Психолог дошкілля, 2019. С. 70–72.

17. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Чому він може бути важливішим за IQ. Пер. з англ. Київ : Vivat, 2019. 446 с.

18. Дніпровський науково-методичний центр. 5 мультфільмів, які допоможуть запобігти булінгу серед дітей, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dnmcps.dp.ua>.

19. Дучимінська Т., Коць М., Кульчицька, А. Емоційний інтелект та соціальні навички у дітей з особливими освітніми потребами : діагностично-дослідницький аспект. Psychological Prospects Journal, Вип. 39, 2022. С. 99–111.

20. Кочубей Т. І. Формування емоційної сфери дітей із порушеннями розвитку: психолого- педагогічні аспекти. Суми : Університетська книга, 2020. 176 с.

21. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія : покроково для педагогів. Київ, 2023. 232 с.

22. Латюк Ю. С. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів із особливими освітніми потребами. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими освітніми потребами. Наука : психологія. Вінниця, 2022.

23. Литвишко О. Формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами українських народних казок та мультфільмів: теоретичний аспект. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 2. Умань : Уманський державний педагогічний університет, 2016. С. 192–200.

24. Ляпунова В., Мільчевська Г. Ідеї зарубіжних науковців щодо використання мультимедійних засобів у роботі з дітьми дошкільного віку. Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. № 1(33). Мелітополь, 2024. С. 56–62.

25. Майєр Дж. Д., Саловей П. Емоційний інтелект : теорія, розвиток і застосування. Пер. з англ. Київ : Основи, 2018.

26. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо розвитку емоційного інтелекту у дітей з особливими освітніми потребами. Київ, 2023.

27. Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді. Виховний потенціал закладів позашкільної освіти: збірник наукових праць. Київ, 2025.

28. На Урок. Розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://naurok.com.ua>.

29. Піско-Зуб Л. Застосування мультимедіа у навчанні дітей та підлітків. Інтернет-журнал «Інтегровані комунікації». Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. С. 159–164.

30. Рейті Дж., Гелловелл Е. РДУГ : перезавантаження. Ефективні стратегії для повноцінного життя з розладом дефіциту уваги та гіперактивності в дітей і дорослих. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 224 с.

31. Ренке О. Поняття про когнітивний розвиток і методи його дослідження [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20141029052303/http://vuzlib.com/content/view/460/94>

32. Римар О. Розвиток емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва, 2024. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.vspu.edu.ua>.

33. Романчук О. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей. Львів : Свічадо, 2015. 300 с.

34. Сергеева Н. Особливості використання мультимедійних засобів навчання для реалізації індивідуальної траєкторії розвитку осіб з особливими освітніми потребами. Науково-методичний збірник : Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови. Кив : Видавець Симоненко О. І., 2024. С. 233–245.

35. Соловійова О.В. Вплив мультимедійних технологій на сучасну освіту. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2018 р. С. 48–50.

36. Соціально-емоційне та етичне навчання : навчальна програма для початкової школи / за ред. О. Елькіна. 2-ге вид. Київ : ТОВ «Інжиніринг», 2023. 340 с.

37. Смола О. Розвиток емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці засобами театралізації. Вересень : науково-методичний інформаційно-освітній журнал. Миколаїв, 2022. С. 67–77.

38. Суковський Є. Г. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей: poradnik для батьків. Львів : Колесо, 2008. 144 с.

39. ТОП-10 мультфільмів для розвитку емоційного інтелекту в дітей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.032.ua/news/3956943/top-10-multfilmiv-dla-rozvitku-emocijnogo-intelektu-v-ditej>.

40. Улітіна К. С., Старинська О. В. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів засобами мультиплікації. Актуальні проблеми сучасної психології: матеріали II Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (Одеса, 15 жовтня 2021). Одеса, 2021. С. 162–167.

41. Хмельницький ОППО. «Актуальні тенденції розвитку сучасної дошкільної освіти: досвід та перспективи» / Зб. наук. та наук.-мет. пр. [ред. кол. : В. І. Очеретянко (гол.) та ін.] Хмельницький : ХОППО ім. А. Назаренка, 2024. 293 с.

42. Черній А., Колодич О. Комунікативна компетентність дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами як спосіб розвитку соціально-емоційних стратегій поведінки. Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. Рівне : Видавець Рівненський інститут післядипломної освіти, 2025. С. 54-59.

43. Щокіна Д. О. Розвиток емоційного інтелекту через мультимедійні технології на інтегрованих уроках : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2023.

44. Ярмола Н. А., Коваль-Бардаш Л. В., Компанець Н. М., Квітка Н. О., Лапін А. В. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі : навч.-метод. посіб. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.